

REMISSVAR

2020-12-03

Dnr: BO2020-0326

Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm

Bygga, bedöma, betygssätta – betyg som bättre motsvarar elevernas kunskaper (SOU 2020:43)

U2020/04429/GV

Inledning

Barnombudsmannen har beretts möjlighet att inkomma med ett remissvar på betänkande av betygsutredningen.

Barnombudsmannen yttrar sig med utgångspunkt i uppdraget att företräda barn och ungas rättigheter utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen).

Barnombudsmannen är på ett övergripande plan positiv till de förslag som läggs fram i betänkandet. Barnombudsmannen kommenterar nedan de bedömningar och förslag som bedöms vara särskilt viktiga ur ett barnrättsperspektiv.

Särskilt om barnrättsperspektivet

Barnombudsmannen anser att betänkandet har ett tydligt barnrättsperspektiv och barnets bästa är centralt i utredningens bedömningar. Barn och ungas perspektiv är närvarande i utredningens avvägningar och det framgår att utredningen i förslag och bedömningar har strävat efter att beakta olika elevgruppers förutsättningar och behov. Förslagen är också grundade i forskning och annat relevant underlag vilket är centralt vid bedömningen av om förslagen är i enlighet med barnets bästa.¹

Barnombudsmannen vill i sammanhanget särskilt lyfta utredningens arbete med att involvera barn och unga i utredningsarbetet. Barn och unga har fått komma till tals i samtliga centrala frågor som utredningen behandlat. Detta har skett både genom samtal med elever vid skolbesök, via enkät till elever och via elevorganisationer. Utredningen redogör i betänkandet dessutom på ett tydligt sätt för vad som framkommit i samtalen med eleverna och vilka överväganden som utredningen har gjort i respektive del i förhållande till de perspektiv eleverna bidragit med. Utredningens tillvägagångssätt anser Barnombudsmannen vara i linje med artikel 3, artikel 4 och artikel 12 i barnkonventionen.

De frågor som utredningen behandlar aktualiserar flera rättigheter och artiklar i barnkonventionen. Däribland rätten till likabehandling och ickediskriminering (artikel 2), barnets bästa (artikel 3), rätten till liv, överlevnad och utveckling (artikel 6), rätten till delaktighet (artikel 12), särskilda rättigheter för barn med

¹ FN:s barnrättskommitté Allmän kommentar nr 14 (2013) om barnets rätt att i första hand få beaktat vad som bedöms vara barnets bästa, punkt 92 och 99.

funktionsnedsättning (artikel 23) rätten till utbildning (artikel 28) och utbildningens syfte (artikel 29). Barnkonventionen berörs uttryckligen i betänkandet men endast i avsnittet om konsekvenser av förslaget ur ett barnrättsperspektiv (avsnitt 16.7.3). Barnombudsmannen hade gärna sett att fler kopplingar hade gjorts till barnkonventionen i olika delar. Betänkandets rättighetsperspektiv hade då stärkts ytterligare. Regeringen har i propositionen till inkorporering av barnkonventionen lyft fram att lagstiftaren ska beakta och synliggöra barnkonventionen genom att i förarbeten göra en tydlig koppling till rättigheterna i konventionen som stöd till rättstillämparen.²

11. Förslag om modell för ämnesbetyg i en ämnesutformad gymnasieskola och gymnasiesärskola

Utredningen föreslår att ämnesbetyg införs i en ämnesindelad gymnasieskola och gymnasiesärskola. Syftet med förslagen är att ge eleverna bättre möjligheter till fördjupat lärande och lärande över tid, och därigenom främja kunskapsutveckling och motivation att fullfölja gymnasieutbildningen. Utbildningen bedöms genom förslagen bli mindre fragmentiserad. Ämnesbetyg bedöms kunna motverka den negativa inverkan på elevers motivation som ett lågt eller underkänt betyg tidigt under utbildningen kan ha. Förslaget om ämnesbetyg bedöms också kunna minska stressen bland elever.

Barnombudsmannen bedömer att barnets rättigheter kan komma att stärkas genom förslagen, och då särskilt barnets rätt till utbildning (artikel 28) samt barnets rätt till fortlöpande utveckling (artikel 6). Detta eftersom elevers betyg inte blir lika knutna till tidiga prestationer under gymnasietiden. Förslagen som innebär att betyg sätts i slutet av utbildningen kan också motverka tendenser till att elever upplever att det inte är någon idé att anstränga sig och ger upp.

Som utredningen påpekar är det framför allt pojkar som drabbas negativt av kurssystemet, då de ofta har en längre startsträcka när det gäller gymnasiestudierna. Detta är något som har framförts av många av de lärare som utredningen har träffat. Förslaget om ämnesbetyg i slutet av studierna kan därför också vara positivt ur ett jämställdhetsperspektiv och med beaktande av barnkonventionens artikel 2.

Barnombudsmannen vill i sammanhanget betona vikten av att elever får kontinuerlig återkoppling om kunskapsutvecklingen, vilket också elevorganisationerna lyft i dialog med utredningen. Detta är viktigt för att eleverna ska förstå hur de ligger till i ett ämne, vad de behöver göra för att nå ett visst betyg och för att motverka risken att elever skjuter upp studier till sista året. Barnombudsmannen ser detta som centralt utifrån bland annat artikel 6, artikel 12 och artikel 28 i barnkonventionen.

12.1 Betygsskalan ska ha en inbyggd kompensatorisk princip

Barnombudsmannen välkomnar förslaget om en kompensatorisk princip i betygssättningen, där betygen bygger på en sammantagen bedömning av elevens kunskaper. I utredningens redovisning av elevers synpunkter om kompensatorisk betygssättning framkommer en samstämmig bild av att kunskapskraven är otydliga och att lärare bedömer olika. En stor majoritet, 90 procent av eleverna som svarat på utredningens enkät, håller helt eller delvis med om att man borde kunna få ett högre betyg även om man presterar dåligt i några moment av en kurs.

² Prop. 2017/18:186 Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter, bl.a. sid. 74, 94 och 97.

Barnombudsmannen bedömer att förslaget är positivt ur ett barnrättsperspektiv, då betygen kan väntas att bättre spegla elevernas kunskaper. Förslaget kan också leda till minskad stress hos elever, då en enskild prestation inom ett ämne får mindre betydelse. Förslaget är i linje med bland annat artiklarna 3, 28 och 29 i barnkonventionen.

Elever som utredningen har varit i kontakt med har uttryckt en oro för att betygssystemet kan bli mindre transparent, då det inte längre kommer att finnas tydliga krav för betygsstegen. Barnombudsmannen delar utredningens bedömning att det därför är viktigt att det finns rutiner för en löpande återkoppling till eleverna av deras kunskapsnivå och kunskapsutveckling. Det finns idag en skyldighet för lärare att om eleven eller vårdnadshavares begär det, upplysa om skälen för betyget.³ Barnombudsmannen hade gärna sett att utredningen ytterligare hade diskuterat innebörden av denna regel, och om den är tillräcklig för att tillgodose elevernas behov av återkoppling vid betygssättningen. Det skulle exempelvis kunna skrivas fram i samband med bestämmelsen, att rektor har ett ansvar för att se till att alla elever och vårdnadshavare får kännedom om rätten till information om skälen för betyget.

12.5 Godkäntgränsen i den obligatoriska skolan bör utredas

Utredningen bedömer att regeringen bör överväga att utreda om det ska finnas en godkäntgräns i den obligatoriska skolan. Utredningen konstaterar bland annat att godkäntgränsen i grundskolan har fått stora konsekvenser för både enskilda elever och svensk skola i stort. Många elever hamnar under gränsen för ett godkänt betyg och vissa grupper av barn drabbas särskilt hårt: barn med funktionsnedsättningar, barn med svag teoretisk begåvning och nyanlända barn.

Barnombudsmannen delar utredningens bedömning och anser att det är angeläget att en sådan utredning kommer till stånd, med beaktande av framför allt artikel 2, 3, 6, 23, 28 och 29 i barnkonventionen.

13.1 Elevens kunskapsnivå under betyget E ska synliggöras med ytterligare ett underkänt betyg

Utredningen föreslår ytterligare ett underkänt betygssteg, betyget Fx. Utredningen bedömer att ytterligare ett underkänt betygssteg kan nyansera och tydliggöra elevens kunskaper. En av fördelarna som lyfts är att betyget kan kommunicera till eleverna hur nära eller långt borta de är från ett godkänt betyg. Utredningen lyfter också att två underkända betygssteg kan vara särskilt positivt för nyanlända elever, då det kan synliggöra elevernas kunskapsutveckling och bidra till bättre förutsättningar att genomföra utbildningen.

Barnombudsmannen bedömer att det är positivt ur ett barnrättsperspektiv att elever genom ytterligare ett underkänt betygssteg kan få information om att de ligger nära ett godkänt betyg. Detta kan leda till ökad motivation för eleverna, och ge större möjligheter till en positiv utveckling. Förslaget är i linje med bland annat artikel 2, 3, 6, 28 och 29 i barnkonventionen.

Utredningen lyfter också i betänkandet att betyget F, med två underkända betygssteg, kan upplevas ännu mer stigmatiserande för elever än idag. Barnombudsmannen delar utredningens bedömning av att det därför är viktigt att lärare är tydliga med både vilka kunskaper en elev har och vilka kunskaper som en elev saknar för att nå ett godkänt betyg.

³ Skollagen (2010:800) 3 kap. 17 §.

17. Insatser för att motverka betygsinflation och olikvärdig betygssättning

Barnombudsmannen delar utredningens bedömning att det finns behov av insatser för att motverka betygsinflation och olikvärdig betygssättning.

Utredningen redogör för insatser som skulle kunna hantera problemen, både befintliga insatser och insatser som kan införas på sikt. Utredningen lämnar inte några förslag i denna del, men bedömer att tre insatser behöver utredas vidare: ankring av elevernas betyg i nationella prov i de obligatoriska skolformerna, införande av examensprov i gymnasieskolan och statistisk moderering av betyg med hjälp av nationella prov. Det är enligt Barnombudsmannen angeläget att dessa insatser utreds vidare. Att betyg överensstämmer med elevers kunskaper och att betygssättningen sker likvärdigt är viktigt, med beaktande av framförallt artikel 2 och artikel 28 i barnkonventionen.

Föredragande i ärendet har varit juristen Rebecka Pomeroy.

Elisabeth Dahlin
barnombudsman